

SIEGFRIED J. DE LAET, *L'archéologie et ses problèmes*, „Collection Latomus”, vol. XVI, Berchem—Bruxelles, 1954, 156 p. + 12 pl.

Volumul profesorului de Laet de la Universitatea din Gand — secretar general al Consiliului permanent al Uniunii internaționale a științelor pre- și protoistorice —, conceput ca un îndrumător în special pentru oamenii de cultură din Belgia, dornici să fie lămuriți mai pe larg asupra arheologiei și asupra problemelor ei, poate fi citit cu interes și de orice specialist. Expunerea este clară și atrăgătoare, de multe ori chiar spirituală și obiecțiile ce i se pot aduce nu sînt prea numeroase, deși uneori ni se par esențiale, mai ales dacă ținem seama de scopul urmărit de autor. Pe lângă prefață și introducere, lucrarea cuprinde șase capitole, în care sînt analizate rînd pe rînd principalele probleme ale cercetării arheologice și diferitele lor aspecte. Fiind de la sine înțeles că o asemenea lucrare nu poate fi rezumată, credem util să reproducem aci titlurile capitolelor, fără însă a le putea menționa și pe celea ale diferitelor paragrafe. Cap. I. Pămîntul și arhivele sale; cap. II. Prospeccțiunea arheologică; cap. III. Săpături arheologice; cap. IV. Probleme de datare; cap. V. Probleme de interpretare — limitele arheologiei; cap. VI. Probleme de interpretare — posibilitățile arheologiei. Fiecare dintre aceste capitole trece în revistă diferitele aspecte ale problemei respective, cu observații ce se referă în primul rînd la situația din Belgia, dar destul de adesea și cu exemplificări de interes mai general.

Desigur, orice arheolog format cunoaște toate problemele și metodele de lucru indicate de autor, dar ținînd seama că în Apus plaga diletanților este încă o reală primejdie pentru cercetarea arheologică științifică, precizarea tuturor acestor lucruri era necesară. În cele ce urmează vom releva o serie de puncte de vedere ale autorului, din care rezultă clar concepția sa despre arheologie — firește atît unele puncte de vedere cu care sîntem de acord, cît și altele la care nu putem subscrie.

Subliniem în primul rînd definiția domeniului arheologic, care este „acela al cercetării, studierii și interpretării istorice a tuturor urmelor, a tuturor resturilor materiale pe care civilizațiile dispărute le-au lăsat pe pămînt”. Examinarea acestor resturi trebuie făcută sub toate aspectele, „dar în ultimă analiză în funcție de valoarea lor istorică, în vederea reconstituirii civilizației oamenilor trecutului”. Interesul acordat unui obiect din trecut nu este în nici un fel legat de eventuala lui valoare artistică; din acest punct de vedere, evoluția tehnologică a cutărui obiect, oricît de grosolan ar fi el, prezintă foarte adesea pentru arheolog „mai multă importanță și mai mult interes decît o capodoperă a sculpturii antice”, aceasta fiind de altfel una dintre deosebirile care despart categoric arheologia de istoria artei. Profitînd de acest prilej, autorul se plînge de faptul că în învățămîntul superior din Belgia arheologia este legată de istoria artei deși evident este vorba de două discipline diferite. Firește, la noi această anomalie nu există.

Ținînd seama de faptul că scopul arheologiei constă în reconstituirea istorică a trecu-

tului, este necesar ca „arheologul să fi primit, în primul rând, o serioasă pregătire istorică”, tocmai pentru că el „trebuie să fie în același timp și istoric”, lucrul se uita deseori înainte. Pe de altă parte, fiind seama de faptul că arheologul are nevoie de cunoștințe care țin de domeniul „științelor naturii” (geologie, antropologie, paleontologie, paleogeografie, chimie, studiul radioactivității etc.), se poate spune că „arheologia a devenit răscrucea științelor istorice și a științelor naturii”. Totuși, dacă este indiscutabil că orice arheolog trebuie să aibă anumite cunoștințe în primele patru domenii enumerate mai sus, credem că este exagerat să ni se ceară și cunoștințe de chimie și de radioactivitate — domenii cu totul deosebite și pentru care trebuie făcut apel în mod exclusiv la specialiști.

Nu împărtășim însă de loc concepția autorului potrivit căreia paleoliticul și mezoliticul ar trebui să fie „înainte de toate apajul geologilor și antropologilor și în mai mult, nu atât prin metodele de săpătură cât prin științele auxiliare la care se face apel, de științele naturii decât de domeniul istoriei”. Este adevărat că pentru aceste îndepărtate perioade ale istoriei omenirii, cunoștințele geologice, antropologice și paleontologice ale arheologului trebuie să fie foarte temeinice, dar aceasta nu înseamnă că ar fi vorba de o disciplină geologică sau antropologică, deoarece accentul cade tot pe latura arheologico-istorică a cercetării.

Altă deosebire pe care o vede autorul între paleolitic și mezolitic, de o parte, și epocile următoare, de altă parte, ar sta în faptul că — în timp ce studiul paleoliticului și mezoliticului se poate face în cadrul general al globului, studiul perioadelor mai noi, începând cu neoliticul, „se poate concepe în cadrul european — fie pentru fiecare țară, fie pentru fiecare regiune aparte”. Separația aceasta nu ni se pare însă întemeiată: este drept că de laet o atenuează el însuși, prin precizarea că ar fi greșit să se transpună în acest trecut îndepărtat limitele geografice și politice contemporane. Noi socotim că tot atât de bine se pot studia, de exemplu, epoca neolitică în

România, ca și problema descoperirilor de resturi fosile umane în România, și într-un caz și în celălalt impunându-se o încadrare a temei cu precizarea legăturilor cu regiunile vecine și cu cele mai îndepărtate. Sfera la care se mărginește o anumită cercetare arheologică poate fi determinată de acela care studiază problema, indiferent de epocă, dar cu cât legăturile cu regiunile înconjurătoare și cu întreaga epocă respectivă vor fi mai ample avute în vedere, cu atât lucrarea va fi mai valoroasă pe plan istoric. În sprijinul părerii noastre ni se pare suficient de altfel să amintim că, încă de acum aproape trei decenii, s-a publicat o amplă Istorie universală a epocii de piatră (care înglobează în chip firesc paleoliticul, mezoliticul, neoliticul și chiar eneoliticul), ca și faptul că Istoria universală în zece volume, în curs de apariție în U.R.S.S., prezintă o privire generală a istoriei omenirii pe tot cuprinsul globului pământesc, pentru a constata că unele opere de sinteză pot trata diferitele epoci pe plan cu adevărat universal, chiar dacă este normal ca majoritatea sintezelor să aibă în vedere numai unele regiuni, țări, epoci sau probleme.

Sintem însă firește de acord cu autorul atunci când arată că pentru epocile și regiunile lipsite de izvoare istorice scrise, arheologia este singura chemată să ducă la reconstituirea evoluției istorice în perioada și țara dată, în timp ce pentru epocile în care avem izvoare scrise, arheologia trebuie să fie un auxiliar care completează aceste izvoare. Nu trebuie uitat că însăși descoperirea multor izvoare scrise (și mai ales a celor mai vechi) cade tot în sarcina arheologiei, iar valoarea acestor izvoare este de multe ori în funcție de seriozitatea și precizia metodelor de lucru ale arheologului.

Capitole deosebit de importante, care nu se mărginesc la enumerarea și discutarea problemelor și a metodelor de lucru, ni se par cele două (V și VI) consacrate „Problemelor de interpretare”, într-un cuvânt granițelor și posibilităților științei noastre.

Menționăm în primul rând aici constatarea făcută de autor în privința deosebirii existente

între sarcina esențială a arheologului de teren, care execută săpăturile („le fouilleur”) și arheologul de birou, care reconstituie trecutul pe baza documentelor arheologice. Profesorul belgian recunoaște că pot exista buni arheologi de teren fără calitățile necesare unui bun istoric, dar este o nenorocire faptul că unii dintre istoricii care folosesc constant materialul arheologic „n-au pus niciodată piciorul pe un șantier arheologic”. În ceea ce ne privește, socotim că și primul caz este tot atît de nenorocit, deoarece în felul acesta s-ar putea ajunge să se accepte, pe cale ocolită, drept normală concepția „tehnicianului arheolog”, *fără pregătirea istorică*. Dar atunci orice antropolog, paleontolog și chiar speolog care a făcut o anumită practică de șantier și și-a însușit (sau crede că și le-a însușit!) rudimentele tehnicii de săpături, se va socoti îndreptățit să se dispenseze de prezența adevăratului arheolog. După părerea noastră însă, numai acei geologi, paleontologi și antropologi care își consacră activitatea *exclusiv* problemelor legate de arheologie și fac o îndelungată practică pe șantiere pot deveni arheologi; dar chiar atunci lipsa formației *istorice* le va dăuna uneori, cînd vor trebui să privească lucrurile pe linia devenirii istorice a fenomenelor. Iar arheologii care rămîn simpli „săpători”, fără a trece la interpretarea istorică, n-ar trebui să conducă niciodată un șantier.

Constatăm însă cu oarecare mirare că deși arheolog, prof. de Laet este destul de sceptic în privința posibilităților arheologice. Combătîndu-l pe colegul său olandez, A. W. Byvanck, — care socotește că „clădită anti-chităților descoperite în pămînt, ne putem face o imagine foarte concretă asupra oamenilor ce trăiau în acele vremuri îndepărtate și despre civilizația lor, chiar fără a avea asupra lor vreo informație bazată pe tradiția scrisă... , imagine de foarte multe ori aproape tot atît de precisă ca reprezentarea pe care ne-o putem face despre o epocă istorică” — de Laet se întreabă dacă aceste păreri nu sînt „exagerat de optimiste” și dacă nu s-a încercat, în destule cazuri „să se deducă din izvoarele arheologice date și informații pe care evidețt nu

erau în stare să le ofere”. Nu e nici o îndoială că s-au făcut și se mai fac în acest domeniu destule exagerări, dar afirmațiile savantului olandez nu ni se par așa de exagerate cum le consideră prof. de Laet. Să ne gîndim, de exemplu, la faptul că pentru problema *istorică* a formării poporului român datele arheologice vor fi în bună măsură hotărîtoare, bine înțelese dacă vor fi folosite cu tot discernămintul necesar și coroborate cu cele obținute de alte discipline.

Trecînd la problema valorii actuale a *documentării arheologice*, se subliniază încă o dată nevoia publicării științifice a materialelor arheologice, deci a rezultatelor săpăturilor, cu toate indicațiile necesare, deoarece treptat-treptat aceste materiale se pot rătăci sau amesteca, putînd duce la confuzii pline de consecințe.

În această privință trebuie să recunoaștem cînsit că mulți dintre noi au o parte de vină în întîrzierea publicării rezultatelor dobîndite pe teren. Chiar dacă nu ni se pare indicată adoptarea unui termen fix, deci rigid, obligator pentru publicarea oricărei săpături (ca acela de cinci ani fixat de lege în Suedia), este sigur că nici nu s-ar putea admite ca o săpătură să rămînă inedită decenii de-a rîndul pentru că autorul își ia sau primește mereu sarcini noi, sau pentru că socotește că nu poate spune încă ultimul cuvînt! Totodată nu ni se pare justificată nici „testarea” unor descoperiri spre studiere și publicare, mai ales dacă această publicare întîrzie și în aceste condiții la nesfîrșit. Ar trebui recunoscut că o publicare decentă a materialelor arheologice — chiar dacă nu sînt lămurite toate problemele legate de ele — este infinit mai utilă decît intenția de a trata exhaustiv problemele, intenție nerealizată niciodată. Ceea ce nu poate însemna însă nici că trebuie să ne mulțumim cu publicarea unor lucrări cu totul necorespunzătoare cerințelor științifice.

Multe ar fi de spus despre problema „Cultură arheologică, rasă, unitate lingvistică, unitate etnică” — și tocmai de aceea e greu să alegem dintre aspectele ei, tratate și de autor destul de sumar. Menționăm totuș

cîteva dintre observațiile profesorului belgian. Pornind de la premisa (pe care o documentează în paginile precedente) că este iluzoriu să se încerce rezolvarea problemelor de lingvistică prin date arheologice, chiar în perioadele pentru care există o documentație lingvistică relativ bogată, de Laet ajunge la concluzia că este foarte îndoielnic „că va fi vreodată posibil să se găsească în arheologie soluția problemelor și mai arzătoare puse de lingvistica preistorică, dintre care principala este aceea a originii limbilor (*parlers*) indo-europene și a răspîndirii lor din Scandinavia pînă în Indii”. Ba chiar de Laet susține că tot atît de „disperată” este și încercarea „de a voi să găsești prin arheologie urmele succesivelor valuri de invadatori indoeuropeni (greci) în Grecia și lumea egeică”, deoarece „sînt încă prea multe necunoscute chiar în datele lingvisticii însăși”. Noi credem că nu avem dreptul să fim atît de sceptici, tocmai pentru că rezultatele și precizările obținute în ultimele decenii în aceste domenii, pe baza cercetărilor arheologice, ne arată că un scepticism exagerat este nejustificat. Nenumăratele necunoscute din acest domeniu se datoresc în bună parte numărului totuși încă redus al cercetărilor arheologice și faptului că ele nu se fac încă pretutindeni pe baza unor planuri bine gîndite.

Spinoasă este desigur și problema „posibilității de a asimila o provincie culturală cu o unitate etnică, cu teritoriul unui trib sau a unei grupe de triburi”, deoarece este evident că se pot aduce argumente și pro și contra. De Laet e înclinat totuși să rezolve afirmativ această dilemă „pentru perioadele cele mai vechi ale preistoriei” — deși similitudinea uneltelor paleolitice din regiuni extrem de îndepărtate ale globului ne-ar duce la o concluzie contrară —, dar pentru perioadele cele mai recente problema e mult mai complexă, ținîndu-se seama de relațiile de schimburi comerciale, influențe culturale, întreprinderi reciproce etc. Concluzia sa în această privință este că „nimic nu ne îndreptățește să atribuim (diferitelor) culturi și ariei lor de răspîndire o semnificație rasială sau lingvistică” și că nu ar fi obligator ca

rezultatele obținute de antropologie (pentru rase) și de lingvistică „să concorde cu acelea ale arheologiei și, în practică, nu concordă aproape niciodată”. Deși autorul susține că această afirmație nu ar fi paradoxală, ea ni se pare cel puțin excesivă... Căci dacă și atunci cînd datele arheologice și antropologice vor fi mai numeroase, iar studiile lingvistice mult mai înaintate, nu se va putea ajunge la o concordanță a concluziilor principale ale acestor trei discipline, va trebui să admitem că cel puțin rezultatele uneia sînt total greșite.

În sfîrșit, înainte de a ne opri puțin și asupra concluziilor, nu putem să nu ne referim și la paragraful „Invăzii; migrații de popoare, difuzarea ideilor”. Am arătat cu alt prilej de ce — dacă este adevărat că nu putem vorbi de migrație și de invazie pentru a explica fiecare schimbare survenită în cultura materială a unei regiuni într-o epocă dată — nu putem înțelege și deci nici accepta poziția exact opusă, adică aceea de a nega aproape complet migrațiile preistorice. De aceea nu sîntem de acord nici cu rezervele excesive ale prof. de Laet, căci, prin felul cum sînt prezentate, ele par convingătoare. În această privință argumentația de la p. 139—140, prea lungă pentru a putea fi reprodusă aici, este semnificativă. Oarecum tot prin reducerea la absurd mi se pare că se încearcă și discreditarea concepției numite „Ex Oriente lux”, pe care nici un istoric obiectiv nu o concepe în sensul că „toate progresele culturale pe care omenirea le-a putut înregistra începînd din timpurile cele mai îndepărtate s-ar fi născut într-una sau două regiuni privilegiate, anume în Egipt și în Mesopotamia și de acolo s-ar fi răspîndit progresiv în lume”, cum o prezintă autorul. Este indiscutabil că aceste regiuni au reprezentat în anumite perioade focare de cultură și de civilizație, dar făclia progresului omenesc a trecut apoi în mîinile altor popoare și în alte regiuni. Și pe de altă parte nu vîd cine ar putea să nu țină seama de faptul că, în timp ce oamenii paleolitici din Spania și din Franța creeau geniile picturi de la Altamira, Lascaux și

din altele alte peșteri, în Orientul apropiat și în Egipt localnicii paleolitici se mulțumeau numai cu cioplirea silexului?

În concluzie, autorul adresează câteva cuvinte marelui public, inclusiv amatorilor, și câteva sfaturi specialiștilor. Împărtășim întru totul afirmația sa că „arheologia a devenit atât de complexă, a înregistrat asemenea progrese, face apel la tehnici atât de variate și de numeroase, încât practicarea ei a devenit imposibilă pentru orice persoană care nu a primit o formație specializată. Această formație trebuie să fie de altfel dublă, deoarece arheologul trebuie să fie înainte de toate un istoric (sublinierea este a noastră — VI. D). și să fie călit în toate regulile criticii istorice pentru a putea interpreta corect fenomenele arheologice. Mai mult decât atât: amatorul..., diletanțul riscă la fiecare descoperire să strice o piesă prețioasă a arhivelor noastre naționale”. Cită dreptate în aceste rânduri, mai ales când ne gândim la relele cauzate arheologiei de diletanții pretențioși! Ceea ce nu înseamnă de altfel nici că aceia care și-au însușit toate detaliile tehnicii de săpături să nu le vadă decât pe acestea și să le atribuie o adevărată putere magică: toate spaclurile și toate jaloanele din lume nu pot compensa lipsa de orizont istoric!

În schimb noi putem fi de acord cu concepția autorului despre ceea ce numește el „monopolul” săpăturilor arheologice în favoarea unui organism de stat pe care îl califică drept „o erezie științifică”. Păreră autorului trebuie considerată depășită, deoarece fiind vorba de cercetări în „arhivele” naționale ale solului, acestea nu pot fi lăsate pe seama oricui, ci trebuie să fie în grija statului. Dimpotrivă, aprobăm recomandarea sa finală de a se exclude șovinismul sub orice formă din lucrările arheologice, care începuse să-și facă loc și la noi în țară acum vreun sfert de veac sub forma destul de ridiculă a „concepției” *Ex Dacia lux*.

Opera unui perfect cunoscător al problemelor, cartea prof. de Laet — oricâte interpretări și puncte de vedere diferite ne-ar despărți — este o lucrare gândită și scrisă cu

dragoste pentru știința noastră. De aceea cred că face parte dintre lucrările ce trebuie citite și de cercetătorii noștri mai tineri.

Vladimir Dumitrescu

MARIA CHMELEWSKA și LUCJA PIERZCHATKO, *Le gisement du mésolithique supérieur dans l'abri sous roche près de Podlesice (distr. de Zawiercie)*, în *Prace i materialy muzeum archeologicznego i etnograficznego w Łodzi*, Seria arheologică, nr. 1, Łódź, 1956, p. 195-197.

Autoarele acestui scurt raport au cercetat un adăpost sub stincă așezat la 415 m deasupra nivelului mării, lângă satul Podlesice în partea de nord a platoului Cracovia-Wielun.

În ultima fază glaciară condițiile climatice periglaciare tulbură depozitele mijlocii aflate în adăpostul de sub stincă, prin acțiuni criogenetice și prin aport de löess. Din punct de vedere cultural, stratul acesta este steril. Asociația faunistică: *Rangifer tarandus*, *Alopex lagopus* și *Lepus timidus*, documentează epoca glaciară a perturbațiilor criogenetice periglaciare.

Stratul de cultură se suprapune depozitelor seriei periglaciare, fiind la rândul ei acoperit de depunerile holocene. Materialul arheologic este foarte sărac; în total s-au descoperit numai șapte piese de silex, dintre care două virfuri foliacee, afectând forma frunzei de salcie cu peduncul. Acestea sunt piesele călăuzitoare ce duc către încadrarea sigură în cultura swideriană. Restul sunt piese cu totul atipice.

Autoarele alătură această descoperire ansamblului de la Pludy A și Stąncowicze.

Deși se precizează că poziția stratigrafică a acestor vetre sezoniere, popasuri vinătoarești le-am spune noi, este între „seria marcată prin perturbațiile periglaciare și seria cu caracter net holocen” nu înțelegem ce îndreptățește pe autoare să atribuie „descoperirile holocenului superior”.

Este vorba de o greșală sau de o scăpare din vedere la traducerea rezumatului în limba